

Список використаних джерел:

1. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей: монографія / Л. В. Красицька. – К.: Ліра-К, 2014. – 628 с.
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995_384
3. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
4. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print>
5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/43515/print#n388>

6. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/89815>
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/8662008-n>
8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55903413>
10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2623-15>

Надійшла до редколегії 12.12.17

Т. Боднар, д-р юрид. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ЗАЩИТЫ ИМУЩЕСТВЕННЫХ ПРАВ ДЕТЕЙ

Рассмотрены отдельные аспекты защиты имущественных прав детей по гражданскому и семейному законодательству Украины, в частности, права собственности ребенка на имущество и его жилищные права.

Ключевые слова: право собственности ребенка на имущество, жилищные права ребенка, защита имущественных прав ребенка.

T. Bodnar, Doctor of Law, Professor,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

SOME PROBLEMS OF PROTECTION OF PROPRIETARY RIGHTS OF CHILDREN

Some aspects of the protection of the property rights of children under the civil and family legislation of Ukraine, in particular, the property of the child for property and his housing rights are considered.

Key words: the child's right to property, the housing rights of the child, protection of the child's property rights.

УДК 349.3

В. Андріїв, д-р юрид. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ПІЛЬГИ ЯК ПРАВОВОЇ КАТЕГОРІЇ

Досліджується поняття та сутність пільги як правової категорії. Досліджено доктринальні підходи щодо розуміння сутності поняття пільги в теорії права соціального забезпечення. Окреслено особливості історико-правового розвитку зазначеного правового явища. Акцентовано увагу на відмінності поняття пільги від заохочення, компенсації, гарантії.

Ключові слова: соціальний захист, правова пільга, правовий стимул, законні переваги.

У сучасних умовах особливого соціального значення набувають правові засоби, які сприяють найбільш цивілізованому і результативному вирішенню практично значимих завдань для суспільства та забезпечують надійність і стійкість ринкових відносин. Особливо актуальними серед них є юридичні засоби, що підвищують цінність і роль права, його потенціал у врегулюванні соціальних зв'язків, а також найбільш повне задоволення інтересів і потреб суб'єктів. У зв'язку із цим великого практичного та наукового значення набуває проблема правових пільг.

Попри всю важливість пільг, практично відсутні теоретичні дослідження з цього питання на монографічному рівні, а в тих нечисленних роботах, в яких порушена ця проблема, не склалося єдиного розуміння пільг. У певному обсязі зазначеною проблематикою займалися такі науковці: М.Г. Александров, В.С. Андреев, М.В. Артамонов, Н.Б. Болотіна, Д.М. Бахрах, Г.М. Бойченко, В.П. Галаганов, І.В. Гушин, Р.І. Іванова, А.В. Малько, Г.В. Мальцев, І.С. Морозова, А.В. Мурза, В.І. Нікітінський, С.М. Синчук, Б.І. Сташків, В.А. Тарасова, Я.М. Фогель, І.М. Ярцун та ін.

Пільги, у традиційному розумінні цього поняття – переваги, додаткові права, що надаються певним категоріям громадян або організаціям, підприємствам, регіонам (наприклад, часткове чи повне звільнення від обов'язкових платежів, податків, зборів) [34, с. 183].

Чинне законодавство не дає визначення поняття пільг попри те, що в ньому сам термін "пільги" вживається доволі часто.

Кожна пільга повинна бути адресною, обґрунтованою, правомірною, справедливою. Саме через помірковані ефективні пільги можна впливати на розвиток тих

чи інших відносин у вигідному для суспільства та держави напрямку, сприяти процесу реформації економіки та одночасно посилювати соціальний захист особи. Від характеру та об'єму пільг залежить якість права. Пільги покликані втілювати в життя ідеї справедливості та рівності в умовах правової держави, виступати специфічним критерієм суттєвих основ права [7, с. 453–459].

Пільги є, перш за все, соціальним заходом, і в цьому проявляється їх суспільна цінність. У складній соціально-економічній ситуації необхідні радикальні зміни системи пільг із метою подолання зростаючих негативних тенденцій у цій сфері та підтримки соціально незахищених верств населення.

Під правовою пільгою розуміють правомірне полегшення становища суб'єкта, яке дозволяє йому повніше задовольнити свої інтереси та виражається як у наданні додаткових, особливих прав (переваг), так і у звільненні від обов'язків. Правові пільги супроводжуються більш повним задоволенням інтересів суб'єктів, полегшенням умов їх життєдіяльності, що обов'язково повинно здійснюватися в рамках суспільних інтересів. При встановленні пільг законодавець ставить мету – соціально захистити, поліпшити становище окремих осіб, привести процес задоволення їхніх інтересів у більш сприятливий режим. Мета тут має першочергове значення, оскільки не всяке розширення прав і звільнення від обов'язків є пільгою. Крім цього, правові пільги є винятком із загальних правил, відхиленням від єдиних вимог нормативного характеру та виступають способом юридичної диференціації. Чим досконаліше право, тим більш диференційовано воно регламентує конкретні питання суспільного життя. За відсутності правової регламентації

у тій чи іншій сфері, органи управління вимушені враховувати конкретні обставини, робити на свій розсуд винятки для окремих осіб, що веде до різнобою у практичній діяльності і відкриває шлях для суб'єктивізму і навіть зловживань [6, с. 75].

Як справедливо зазначають деякі дослідники, спочатку проблема правових пільг вивчалася на галузевому рівні у сфері трудового, цивільного, фінансового, адміністративного права, права соціального забезпечення тощо. Дослідження цього правового інституту відбувалося в межах розгляду питань стимулювання праці, соціального управління, охорони праці жінок і неповнолітніх, правового регулювання деяких видів угод, удосконалення податкового законодавства тощо. Незважаючи на це, багато авторів, не розглядаючи пільгу як самостійну правову категорію, здебільшого, ототожнюючи її з такими подібними поняттями, як "компенсація", "гарантії", "заохочення", "привілеї", "дозвіл" [24, с. 59; 17, с. 12; 10, с. 35–36].

У розвиток, цього положення, І.С. Морозова [20, с. 12] зазначає, що багато "галузевиків" розглядають пільги як засіб юридичної диференціації правового становища суб'єкта. Так, О.В. Смирнов, наголошуючи на необхідності існування диференційованого підходу до правового регулювання трудових правовідносин обґрунтовує важливість установлення пільг для певних категорій працівників, які дозволяють враховувати "специфіку галузей виробництва, професійні, статеві, вікові особливості робітників і службовців, територіальне розташування підприємств" [30, с. 117]. Визначаючи пільги для працівників Крайньої Півночі і місцевостей, до них прирівняних, М.І. Бару свого часу зазначав, що вони дозволяють враховувати особливості умов праці й життя в цих регіонах, та покликані, з одного боку, компенсувати відмінності в затратах праці і вартості життя, а з другого – обмежити, запобігти або усунути негативний вплив природно-кліматичних факторів на здоров'я людини [5, с. 51]. Тобто за допомогою пільг законодавець виокремлює певні категорії громадян у деяких видах суспільних відносин.

Інші вчені вважають, що вказана юридична категорія спрямована на вирівнювання становища окремих груп суб'єктів порівняно із загальним рівнем, і створює для них додаткові можливості юридичного характеру. Можна погодитися з подібною позицією, оскільки, дійсно, пільги дозволяють враховувати особливості фактичного становища визначеної категорії осіб, їх специфічні інтереси і потреби, полегшуючи доступ до юридично забезпечених благ. Не випадково аналіз цього правового інституту дуже часто проводився в межах вивчення проблем соціальної рівності. Тут пільга розглядалася як один із засобів досягнення соціальної однорідності суспільства в умовах розвинутого соціалізму, [28, с. 43] забезпечення рівного доступу до розподілу матеріальних і нематеріальних благ, [2, с. 37] диференційованого підходу до потреб різних соціальних груп. Із цієї точки зору, пільги є втіленням найважливішого принципу соціальної справедливості, вони дозволяють втілити в життя діалектичне розуміння рівності: для того щоб зрівняти нерівних людей, право повинно бути нерівним.

На думку інших дослідників, пільги є додатковими заходами юридичного характеру, які розширюють права деяких суб'єктів, створюють для них набагато кращі умови порівняно із загальноприйнятими [16, с. 92].

Пільги полегшують становище деяких категорій осіб, які в силу певних обставин, не в змозі повністю задовольняти свої потреби. Вони дозволяють розширити можливості громадян, надають їм особливі права [1,

с. 75; 2, с. 40]. Тобто, доповнюючи коло прав і свобод індивіда, пільги збільшують обсяг його правосуб'єктності.

Водночас, на галузевому рівні нема єдиного підходу до визначення юридичної природи правових пільг. У деяких дослідженнях зазначається, що вказаний юридичний засіб передбачає додаткові права. Так, Є.Г. Азарова вважає, що у правовій науці, пільги розглядаються як виключно додаткові права, додаткові матеріальні блага, послуги та переваги. Нікітінський В.І, зауважує, що пільги є не тільки додатковими правами, але й передбачають звільнення від установлених законом обов'язків і тому є винятком з єдиних вимог нормативного характеру [22, с. 78]. У підтвердження цього, В.К. Колосов зазначає, що пільги це не виключно додаткові права, вони можуть передбачати і звільнення від встановлених законом єдиних нормативних правил [13, с. 84].

Зазначимо, що розгляд правових пільг у контексті виключно додаткових прав, є не досить повним і дещо навіть формальним. Правові переваги можуть полягати як у встановленні особливих, додаткових прав, так і у звільненні від деяких встановлених законом обов'язків.

Досить важливим моментом є те, що аналіз правових пільг досить часто зустрічається при розгляді проблем правового стимулювання, науково-технічного прогресу, удосконалення фінансової діяльності держави, оптимізації законодавства [27, с. 158; 22, с. 58], підвищення правової активності особистості [16, с. 15], залучення працівників до деяких галузей господарства [32, с. 10] тощо.

Деякими вченими відзначається здатність пільг, як різновиду правових стимулів, зокрема до здійснення окремих видів суспільно корисної діяльності. Розширюючи можливості суб'єктів для повнішого задоволення інтересів і потреб, правові пільги, тим самим, зацікавлюють їх у дотриманні певної суспільно корисної моделі поведінки, що у свою чергу сприяє досягненню поставлених державою правових завдань. Це сприяє виконанню, наприклад, договірних зобов'язань сторонами в цивільно-правових відносинах (деякі пільги для сільськогосподарських підприємств, що здійснюють постачання продукції для державних потреб), підтримці розвитку вітчизняної промисловості (певні податкові пільги і преференції для юридичних осіб, які здійснюють свою діяльність у найважливіших галузях господарства), підвищенні професійного рівня працівників (пільги для осіб, які поєднують роботу з навчанням), підвищенні обороноздатності країни (пільги для військово-службовців, субсидії, дотації, податкові преференції для підприємств військово-промислового комплексу) тощо [33, с. 56; 17, с. 12; 11, с. 67; 29, с. 45; 22, с. 78; 14, с. 95]. У цьому випадку ідеться не про зобов'язання для певної особи, а про стимул для досягнення корисного для держави результату. Як стверджують деякі дослідники, пільги хоча прямо не пов'язані з результатами праці, але за своєю юридичною суттю мають значення стимулів [4, с. 9].

Разом із тим, в юридичній літературі відображено різні підходи до характеристики цього правового інституту. Так, одні науковці вбачають пільги як форму матеріального стимулювання [9, с. 89], другі – як міру матеріального і морального заохочення, треті – як додаткові матеріальні блага, послуги, переваги тощо. С.А. Іванов і Р.З. Лівшиць під пільгами розуміють особливі права і переваги, надані тій чи іншій категорії працівників у випадках, передбачених законодавством. Їхні погляди поділяє і М.Є. Панкін, який розглядає пільгу як будь-яке підвищення рівня прав порівняно з передбаченою загальною нормою [29, с. 150; 3, с. 289; 11, с. 117; 23, с. 3].

Як зазначає І.С. Морозова, для повнішого визначення правової пільги необхідний аналіз та узагальнення теоретичних і галузевих поглядів на цю проблему, враховуючи і матеріальну складову, яка розкриває соціальну цінність цього правового явища [20, с. 14]. На її думку правова пільга – це юридичний засіб, за допомогою якого створюється режим сприяння для задоволення інтересів і потреб суб'єктів, який має для останніх компенсаційне, стимулююче або гарантійне значення й певні ознаки.

По-перше, це засіб юридичної диференціації правового становища суб'єкта. Як відомо, інтереси і потреби кожного індивіда залежать від багатьох соціально-економічних чинників (статі, віку, матеріального і сімейного стану, місця проживання, характеру роботи тощо), обумовлених, як правило, умовами його існування і місцем, яке він займає в соціальній структурі суспільства. Однак особистого і суспільного значення вони набувають лише за умови задоволення своїх потреб. Існуючі відмінності у фактичному становищі суб'єктів не дозволяють повною мірою реалізувати власні інтереси для їх певних категорій у межах стандартної моделі правового регулювання. Це пов'язано з багатьма причинами, напр., біологічними (статева приналежність, стан здоров'я, наявність трудового каліцтва, досягнення певного віку та ін.), соціально-економічними (місце розташування та умови виконуваної роботи, поєднання трудової діяльності з навчанням, проходження строкової військової служби, вимушений переїзд у результаті виникнення надзвичайних ситуацій). Як наслідок, відбувається істотне порушення інтересів таких категорій громадян як інваліди, пенсіонери, біженці й вимушені переселенці, військовослужбовці, вагітні жінки та ін. Саме тому право покликане враховувати особливості положення певних груп населення, і, відповідно, більш диференційовано підходити до питань регламентації суспільного життя. Як цілком слушно зауважує Р.З. Лівшиць, установлення пільг – типовий прийом правового регулювання, засіб правового диференціації. За допомогою пільг законодавець виділяє становище деяких громадян у певній галузі суспільних відносин [18, с. 298].

По-друге, пільги це елемент спеціального правового статусу суб'єктів. Далеко не всі життєво важливі, необхідні інтереси і потреби знаходять відображення в юридично закріплених правах і обов'язках. Надаючи особливі права, повністю або частково звільняючи від деяких установлених обов'язків, пільги входять до складу спеціального правового статусу, який відображає особливе становище певних категорій осіб та доповнюють його не тільки кількісно, але і якісно, тим самим зміцнюючи його.

Пільги не можуть входити до складу загального правового статусу, що не відображає існуючої специфіки фактичного стану суб'єктів, оскільки його зміст складають, головним чином, конституційні права і обов'язки. Загальний правовий статус є статусом особи як громадянина держави, члена суспільства. Він єдиний і однаковий для всіх і не залежить від різних обставин (статі, віку, сімейного та матеріального становища, характеру роботи тощо), тому пільги, як законні переваги, засіб юридичного диференціації, не можуть входити до його складу. Разом із тим, у деяких випадках пільги можуть бути елементом індивідуального правового статусу, який відображає правове становище конкретної людини. Так наприклад, Закон України "Про пенсії за особливі заслуги перед Україною" від 01.06.2000 р. (у ред. від 11.10.2017 р.) [25] передбачає встановлення громадянам, які мають значні заслуги у сфері державної, громадської або господарської діяльності, досягнення в

галузі науки, культури, освіти, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту тощо, пенсій за особливі заслуги перед Україною. У цьому випадку, слід звернути окремо увагу і на те, що наявність у особи правових пільг, певною мірою впливає і на межі такого структурного елемента правосуб'єктності особи, як необхідність і здатність особи нести юридичну відповідальність за невиконання тих чи інших вимог, тобто на деліктоздатність. Яскравим прикладом таких правових пільг, як зазначають деякі дослідники, є імунітет [21, с. 7–11]. У цьому аспекті правовий імунітет у юридичному значенні є винятковим правом не підкорятися деяким загальним законам, надане особам, що мають особливе становище в державі, тобто це пільги і привілеї, що звільняють визначених законом осіб від певних обов'язків і відповідальності з метою збереження ними свого особливого правового статусу. Правовий імунітет – це перебування особи (повне або часткове) поза юрисдикцією держави [15, с. 22–27]. Таким чином, правовий імунітет є особливим видом правової пільги, привілею, який пов'язаний зі звільненням конкретно встановлених у нормах міжнародного права та Конституції і в законах осіб від певних обов'язків і відповідальності, задля забезпечення виконання ними відповідних функцій. Отже, можна зазначити, що правові пільги є елементом спеціального правового статусу особи і певним чином визначають вид спеціального правового статусу особи.

По-третє, пільга є законною перевагою, правомірним винятком, який передбачено в нормативних актах, прийнятих компетентними органами у встановленому законом порядку. Діяльність із підготовки, прийняття та опублікування подібних нормативно-правових актів здійснюється в межах закону, відповідно до демократичних принципів правотворчості.

Пільга закріплюється на рівні диспозиції юридичної норми, яка визначає права та обов'язки суб'єктів права, установлює можливі і належні варіанти поведінки. У гіпотезі норми окреслюється коло учасників регульованих відносин, конкретні життєві обставини, а також умови, порядок та підстави щодо надання пільг. Належність особи до тієї чи іншої, законодавчо передбаченої групи суб'єктів, що мають право на пільги, визначається низькою обставин (вік; страховий (трудова) стаж; навчання у вищих навчальних закладах для студентів; втрата роботи та безробіття, стан здоров'я тощо). Наприклад, Закон України "Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту" від 22.10.1993 р. (ред. станом на 24.02.2018 р.) [26] визначає правовий статус ветеранів війни, забезпечує створення належних умов для їх життєзабезпечення, сприяє формуванню в суспільстві шанобливого ставлення до них.

Зазначимо, що в деяких випадках законодавець наділяє правом надавати пільги і певних суб'єктів. Відповідно до ст. 9 КЗпП України підприємства, установи, організації в межах своїх повноважень і за рахунок власних коштів можуть установлювати додаткові, порівняно із вимогами законодавства, трудові й соціально-побутові пільги для працівників. Контрактна система найму працівників також передбачає можливість надання роботодавцем додаткових пільг з урахуванням його економічного становища.

По-четверте, пільги супроводжуються повнішим задоволенням потреб суб'єктів, надають додаткові правові можливості для реалізації їхніх інтересів. Так, створення спеціальних умов праці для інвалідів, неповнолітніх (скорочення робочого часу, додатковий час для відпочинку під час роботи) дозволяє їм не лише реалізувати своє конституційне право на працю, але й істотно поправити матеріальне становище. Пільги для працюючих жінок

(обмеження їх праці у нічний час, заборона нічних, надурочних робіт, а також відряджень вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до трьох років, надання відпусток у зв'язку з вагітністю та пологами тощо) сприяють полегшенню умов їх життєдіяльності, створюють сприятливіший режим, надаючи, тим самим, додаткові правові можливості для поєднання трудової діяльності з виконанням специфічної соціальної ролі матері.

По-п'яте, пільга є різновидом правових стимулів. Як відомо, у забезпеченні своєї життєдіяльності і розвитку кожен із нас повинен претендувати на певний набір матеріальних, правових, духовних та інших благ, які виступають, по суті справи, як права людини, є її природною властивістю, відповідно формуючи її інтереси та потреби. Останні, у свою чергу, закладено в основу мотивів поведінки індивідів. Без інтересу не може бути ні свідомого мотиву, ні мети дії, ні діяльності взагалі. Сягаючи своїм корінням у потреби, інтереси усвідомлюються у складному мотиваційному процесі, знаходять у ньому цілеспрямований характер і, у свою чергу, впливають на перебіг цього процесу [17, с. 10]. Значимість інтересу в особистому або громадському плані залежить від можливості його більш повного задоволення. Надаючи подібні можливості і юридично їх гарантуючи, правові пільги здійснюють інформаційно-психологічний вплив на індивіда, виступаючи як спонукальний, стимулюючий фактор у визначенні характеру його діяльності. Завдяки їм, створюється, певного роду, алгоритм дій у покращеному варіанті поведінки, в яких, без сумніву, зацікавлена держава.

Таким чином, право за допомогою цього юридичного засобу, впливає на внутрішні мотиваційні, саморегулюючі процеси за рахунок того, що особистість визнає соціальні цінності й переводить їх у свої власні настанови, у мотиви своєї дії.

Соціальна сутність правових пільг полягає в тому, що вони є універсальним юридичним засобом узгодження (гармонізації) інтересів особистості, соціальних груп, держави, що сприяє, у свою чергу, розвитку як окремого громадянина, так і суспільства в цілому. Так, скажімо, реалізація державних інтересів щодо залучення інвестицій в економіку з метою її реформування і реструктуризації можлива шляхом надання різного роду податкових пільг суб'єктам інвестиційної діяльності, що дає реальну можливість, у свою чергу, останнім повніше реалізувати власні інтереси у фінансово-економічному плані. Таким чином, пільги сприяють розвитку відносин у вигідному для суспільства і держави напрямку, становленню ринкової економіки, з одночасним посиленням соціальної захищеності особистості. Вони сприяють також раціональному розподілу юридично гарантованих соціальних благ, що має на меті підтримку загальних умов існування суспільства, його стійкості і впорядкованості щодо дестабілізуючих факторів.

Категорію "пільги" необхідно відрізнити від поняття "заохочення". Під останнім розуміють форму і міру юридичного схвалення добровільної заслуженої поведінки, у результаті чого суб'єкт винагороджується і для нього настають сприятливі наслідки. Заслуга характеризується такими ознаками: 1) вона пов'язана із соціально активною поведінкою, із здійсненням позитивних обов'язків; 2) це добросовісне відношення особи до свого обов'язку; 3) вона пов'язана із більш ніж належним виконанням особою своїх обов'язків або із досягненням нею загальноновизнаного корисного результату; 4) вона є підставою для застосування заохочувальних заходів. Найважливішими передумовами застосування заходів заохочень є суворе дотримання умов заохочувальної норми, обставин виконання, а також

кінцевий результат. Як зазначає А.В. Малько, основна функція заохочення полягає в тому, що воно спеціально призначене для стимулювання, схвалення і винагороди заслуженої поведінки [19, с. 50]. Саме тому позиція деяких науковців, які відносять пільги до заохочувальних норм, не є переконливою [8, с. 52; 16, с. 92]. Заохочення співвідноситься з такими поняттями, як винагорода та переконання. Термін "винагорода" у словниках тлумачиться у двох значеннях: як нагорода і як плата за послуги. Відмінність заохочення від плати за послуги полягає в тому, що перше застосовується за заслуги, а останнє за послуги, які також є корисними діями, але зовсім не зв'язані з перевищенням звичайних вимог. Заохочення, створюючи у свідомості окремих громадян і їх колективів переконання у правильності та корисності певного варіанту поведінки, служить засобом переконання, яке, на жаль, не в змозі виконувати функції заохочення у прямому розумінні цього слова.

Загальним для заохочень і пільг є те, що ці юридичні засоби спрямовані на стимулювання суспільно корисної діяльності, підвищення соціальної активності суб'єктів. Це означає, що в певних випадках пільги можуть виступати як заохочення, хоча й умовно. На відміну від заохочення, досягнення позитивного результату чи певних заслуг для надання пільг у багатьох випадках не потрібно. Стимулююча функція правових переваг тісно пов'язана з компенсаційною. З одного боку, пільги, установлені, напр., для ветеранів війни, є своєрідною мірою заохочення заслуженої поведінки, із другого – вони певною мірою покликані компенсувати негативні наслідки (погіршення стану здоров'я), які виникли внаслідок таких дій.

Однак, пільги не можна повністю ототожнювати з компенсаціями, необхідними насамперед для відшкодування реального збитку, витрат, заподіяних суб'єкту (відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю працівника при виконанні трудових обов'язків, витрати при відрадженьнях, переведенні на роботу в іншу місцевість тощо).

Пільги слід відрізнити і від поняття "гарантії", під якими розуміють систему юридичних, економічних, організаційних, моральних, політичних умов, передумов, способів, засобів, що створюють рівні можливості для особистості в реалізації її інтересів, прав і свобод. Категорія "гарантії" ширша за своїм обсягом від категорії "пільги", оскільки містить крім пільг інші юридичні засоби: покарання, заборони, обов'язки, заохочення, засоби профілактики правопорушень, різні форми нагляду, контролю та ін.

Існує також відмінність між пільгами і поняттям "дозволу". З юридичних підстав дозвіл відображається, як правило, у суб'єктивних правах на власну активну поведінку, а також у власних законних інтересах. Дозвіл є різновидом правових стимулів, однак має меншу спонукальну дію ніж пільги, які уособлюють механізм доповнення прав можливостями юридичного характеру.

Таким чином, зазначимо, що *правова пільга* – це встановлені законодавством або іншими нормативними актами юридично-значимі винятки, за допомогою яких відбувається наділення суб'єкта додатковими заходами юридичного характеру, надання йому особливих додаткових прав і звільнення від встановлених законом обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Абрамова А.А. Охрана труда женщин. Справочник по законодательству / А.А. Абрамова. – М.: Профиздат, 1978. – 143 с.
2. Азарова Е.Г. Проблемы равноправия женщины и мужчины в социальном обеспечении в СССР / Е.Г. Азарова; отв. ред. С.А. Иванов. – М.: Наука, 1989. – 165 с.
3. Андреев В.С. Право социального обеспечения в СССР / В.С. Андреев. – М.: Юрид. л-ра. – 1980. – 352 с.
4. Артамонов Н.В. Советское законодательство о льготах гражданам в связи с выполнением воинской обязанности и вопросы его совершенствования: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1974. – 20 с.

5. Бару М.И. Унификация и дифференциация норм трудового права. Советское государство и право / М.И. Бару. – М., 1971. – № 10. – С. 50–52.
6. Бахрах Д.Н. Правовые льготы / Д.Н. Бахрах // Справедливость и право. – Свердловск, 1989. – С. 74–83.
7. Бойченко Г.М. Особливості правового регулювання пільгового забезпечення працівників в умовах ринкової економіки / Г.М. Бойченко // Трудове право України в контексті європейської інтеграції: мат. науково-практ. конференції; Харків, 25–27 травня 2006 р.; за ред. проф. В.С. Венедіктова. – Х., 2006. – С. 453–459.
8. Ведяхин В.М. Правовые стимулы: понятие и виды / В.М. Ведяхин // Правоведение. – 1992. – №1. – С. 50–55.
9. Гудимов Н.В. Стимулирование трудовой активности. Проблемы совершенствования законодательства о труде и социальном обеспечении: Межвуз. сб. науч. тр. / Н.В. Гудимов. – Свердловск, 1983. – С. 87–90.
10. Егоров Н.Д. Гражданско-правовое регулирование общественных отношений: единство и дифференциация / Н.Д. Егоров. – Л.: изд-во Ленинградского ун-та. – 1988. – 176 с.
11. Иванов С.А. Личность в советском трудовом праве / С.А. Иванов, Р.З. Лившиц. – М.: Наука, 1982. – 232 с.
12. Керимов Д.А. Психология и право / Д.А. Керимов // Государство и право. – 1992. – № 12. – С. 10–20.
13. Колосов В.К. Трудовые права рабочих и служащих / В.К. Колосов. – М.: Экономика, 1987. – 96 с.
14. Кондратьев Р.И. Локальные нормы трудового права и материальное стимулирование / Р.И. Кондратьев; науч. ред. В.Г. Сокурено. – Львов: Вища шк. Изд-во при Львов. ун-те, 1973. – 160 с.
15. Кохановський В.В. Юридична природа та ознаки правового імунітету інституту президентства / В.В. Кохановський // Митна справа. – 2011. – № 5 (77). – Ч. 2. – С. 22–27.
16. Крылатых Е.Г. Роль льгот в праве социального обеспечения / Е.Г. Крылатых // Вестник МГУ. Серия II: Право. – 1988. – № 2. – С. 90–95.
17. Курилов В.И. Личность, труд, право / В.И. Курилов. – М.: Юрид. л-ра, 1989. – 336 с.
18. Лившиц Р.З. Социальная политика и ее правовое опосредование / Р.З. Лившиц // Правовая система социализма. – М., 1986. – Т. 1. – 398 с.
19. Малько А.В. Льготы: политико-правовой анализ / А. В. Малько // Общественные науки и современность (ОНС). – 03/1996. – № 3. – С. 47–54.

20. Морозова И. С. – Льготы в российском праве: Вопросы теории и практики: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. – Саратов, 1999. – 185 с.
21. Мурза О.В. Загальнотеоретична характеристика правових пільг / О. В. Мурза // Право і Безпека. – 2012. – № 2. – С. 7–11. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/...>
22. Никитинский В.И. Эффективность норм трудового права / В.И. Никитинский. – М.: Юрид. л-ра. – 1971. – 247 с.
23. Панкин М.Е. Льготы рабочим и служащим / М.Е. Панкин. – М.: Профиздат, 1976. – 159 с.
24. Пашков А.С. Социальная политика и трудовое право / А.С. Пашков, В.Г. Ротань. – М., 1986. – 240 с.
25. Про пенсії за особливі заслуги перед Україною: Закон України від 01.06.2000 (у ред. від 11.10.2017 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1767-14>.
26. Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту: Закон України від 22.10.1993 (ред. станом на 24.02.2018 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>
27. Ровинский Е.А. Основные вопросы теории советского финансового права / Е.А. Ровинский. – М.: Госюриздат, 1960. – 193 с.
28. Ротань В.Г. Социальное равенство и советское трудовое право в условиях развитого социализма / В.Г. Ротань. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1983. – 145 с.
29. Сейнаров Б.М. План и договор: материальное стимулирование / Б.М. Сейнаров. – М.: Юрид. л-ра, 1989. – 192 с.
30. Смирнов О.В. Основные принципы советского трудового права / О.В. Смирнов. – М.: Юрид. л-ра, 1977. – 216 с.
31. Тихомиров Ю.А. Закон, стимулы, экономика / Ю.А. Тихомиров. – М.: Юрид. л-ра, 1989. – 270 с.
32. Торган К.Э. Правовые стимулы научно-технического прогресса в производственном объединении / К. Э. Торган. – М.: Юрид. л-ра, 1983. – 88 с.
33. Цыпкин С.Д. Финансово-правовые институты, их роль в совершенствовании финансовой деятельности советского государства / С.Д. Цыпкин. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1983. – 80 с.
34. Ярцун І.М. Пільги в праві соціального забезпечення / І.М. Ярцун // Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. пр.; редкол. С.В. Ківалов (гол. ред.) та ін. – О.: Юрид. л-ра. – 2009. – Вип. 46. – С. 183–189.

Надійшла до редколегії 12.12.17

В. Андриив, д-р юрид. наук, проф.

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, Киев, Украина

ПОНЯТИЕ И СУЩНОСТЬ ЛЬГОТЫ КАК ПРАВОВОЙ КАТЕГОРИИ

Исследуется понятие и сущность льготы как правовой категории. Исследованы доктринальные подходы к пониманию сущности понятия льготы в теории права социального обеспечения. Определены особенности историко-правового развития указанного правового явления. Акцентировано внимание на отличии понятия льготы от понятий поощрения, компенсации, гарантий.

Ключевые слова: социальная защита, правовая льгота, правовой стимул, законные преимущества.

V. Andriiv, Doctor of Law, Professor,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CONCEPT AND ESSENCE OF THE PRIVILEGE AS A LEGAL CATEGORY

The article explores the concept and essence of privileges as a legal category. The doctrinal approaches to understanding the essence of the concept of privilege in the theory of social security law are investigated. The features of the historical and legal development of this legal phenomenon are outlined. The emphasis is placed on the distinction between the concept of benefits from promotion and compensation.

Key words: social protection, legal privilege, legal incentive, legal advantages.

УДК 349.2

Т. Вахоньса, д-р юрид. наук, проф.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ПОНЯТТЯ, ВИДИ ТА ХАРАКТЕРНІ РИСИ ТВОРЧОЇ ПРАЦІ ЯК КАТЕГОРІЇ ТРУДОВОГО ПРАВА

Досліджено поняття творчої праці, виявлено її характерні риси, встановлено види. Задяки аналізу основних ознак творчої праці, як категорії трудового права, здійснено її порівняння з іншими видами трудової діяльності, виявлено її характерні риси та проблеми правового регулювання. Виконано порівняння продуктів творчої праці з об'єктами права інтелектуальної власності.

Ключові слова: творча праця, творча діяльність, інтелектуальна діяльність, професійна творча діяльність, творчий працівник.

Сучасне соціальне, політичне, економічне життя визначається стрімкими процесами глобалізації та інформатизації, формуванням нових соціальних норм та стандартів поведінки, появою нових культурних цінностей. Головним фактором розвитку та впливу виступає людина, яка має бути для будь-якої держави основною

цінністю. Саме держава повинна забезпечувати людині можливість самовираження, вільного розвитку, створювати умови для реалізації своїх інтелектуальних (творчих) здібностей. Правильне використання творчого потенціалу кожної окремої людини та нації в цілому є